

SEEKING REDEMPTION ON THE HOLIDAY OF REDEMPTION:
REFLECTIONS ON THE TENTH YAHRZEIT OF RABBI HERSHEL
SCHACTER Z"l

Delivered by Rabbi Jacob J. Schacter

April 2, 2023/12 Nissan 5783

Congregation Rinat Yisrael

ר"ת ע"מ ר"פ

שמות יב בא

וארבע מאות שנה: ס' יהיו מקץ
שלשים שנה וארבע מאות שנה
יהיו בעצם היום הזה יצאו כל
צבאות יהוה מארץ מצרים:
סב ליל שמורים הוא לילה זה
מארץ מצרים הוא הלילה הזה
לילה שמורים לכל בני ישראל
לדתם: פ' ויאמר יהוה אל משה
ואתה ואת חקת הפסח כל בן
בכר לא יאכל בו: ס' וכל עבד איש

ר"ל

מניד שכיון שהגיע הקץ לא עכב המקום כהרף עין כט"ו בניסן באו מלאכי השרת אל אברהם לבשרו כט"ו בניסן גולד
ילקח ונט"ו בניסן נגזרה גזירת בין הצמרים: (מכ) ליל שמורים. שהיה הקב"ה שומר ומלפני לו לקיים הכתוב
להוציאם מארץ מצרים: הוא הלילה הזה לה'. הוא הלילה שאמר לאברהם כלילה זה אני גואל את בניך: שמורים
לכל בני ישראל לדרתם. משומר וכל ר' מן המזיקין בענין שנאמר ולא יתן המשחית וגו': (מג) זאת חקת הפסח:
בי"ד בניסן נאמרה להם ש פרשה זו: כל בן בכר. שנאמרו מעשיו לאכזו שכאמים. ואחד נכרי וא' ישראל מומר

הש הש"ס י"א

הבא חקעו בחדש שופר וכתוב החם ביום ישיב
היה יתקע בשופר גדול ר' יהושע אומר
בניסן נגאלו בניסן עתידין ליגאל מנגלן אמר
קרא ליל שמורים ליל המשומר ובא מששטח יב
ימי בראשית ואידך *לילה המשומר ובא
מן המזיקין ואודו למעמייהו דתניא *בשנת ליל
שש מאות שנה לחיי נח בחדש השני
כשבעה עשר יום לחדש רבי יהושע אומר
אותו היום י"ו באייר היה יום שמול בימה
שוקע ביום וכיענות מהבועטין ומחוד

לילה המשומר ובא מן המזיקין • ורבי יהושע מרבי שמעט מינה
דכולהו מורו דמשומר מן המזיקין כדנשכח בערבי פסחים
(פסחים דף קס:) דחקין ד' כוסות ולא חייב חזונות: י"ם שמול בימה
שוקע ביום • גרסינן במילתיה דרבי אליעזר גבי י"ו במרחשן ופינה

למן צדוק אורח ת"ק
ס' 14

2) מנסח
מנסח

ש ט י מומור לתורה יש לאומרו בנגינה שכל השירות
עתידות ליבטל חוץ ממומור לתורה : הגה *וה"ל מומור
למורה בשנת (ט) וי"ט [טור] לו בימי פסח שאין חודה קרינה בהם משום
מתן יא ולא (י) בערב פסח וע"ל ס"ן חכ"ע ולא *בעי"כ וע"ל ס"ן חר"ד
וכן נהגו במדינות אלו [מנהגים] :
141
נב דין מי ששהה לבוא לב"ה עד ישתבה ובו ס"א :

א"ה תכנת הלכות פסח

מנן אברהם נ"י

סורים שחל בשבת : ב י"ב חדש. וה"ה העני הדר פה י"ב חדש מחויבים ליתן
לו (כ"י ב"ד ס' רנ"ו) וכל הסמ"ק האידנא לי יום והע"ש לא ע"ש:נ"ד דעני שאינו
דר פה לי יום מ"מ מחויבים ליתן לו לאכול מזה חלה שאין נותנים לו חטים: ככל
חדש ניסן. (°) מסני ש"ב כשילדים הקריכו י"ב ימים וכל יום הקרבן ה" י"ט שלו
ואח"כ ע"פ וסמ"ק ואסרו חג א"כ יאל רוב
החדש בקדושה לסיכך עושין כלו קדש
ועס' חק"פ וסימן ת"כ ותקע"ג ות"ע
דלא כע"ש : ד נליכור. משמע דס"ל
דמענית יחד שרי כמ"ש ככ"י ולכן כ'
רמ"א שאין מחטנין בו מענית כלל :
ה ל"ה ולא קדים * (הגמ"ץ) והב"ח
ושל"ה כתבו דאחר אסרו חג יש להחטנות
יום שנת בו אכ"ו וה"ה ער"ח ול"
דאין להחמיר דהא מעניתים אלו חומרה
בעלמא הם : ו ת"ח. ופשוט דל"ל

[ה] ב (ג) י"ב חדש לרי"ד (ד) ליתן לזה : (ה"י) :
ב ב ב * אין נופלים עד פניהם ג בכל חדש (ה) ניסן
ואין אומרים (ו) צדקתך בשבת במנחה ואין מאפירין בו
ג ואין מחטנין בו ד [ו] להוכיח ד (ז) בצבור (ב) והבכורות
מחטנים בו בערב פסח : הגה בס [ז] אין אומרים ה לזוק הדיו
בכל חדש ניסן ונהנו שאין מחטנין בו [ח] מענית כלל (ג) אפי' יום שנת בו
אכ"ו או אמו [ט] חבל ו מענית (ח) חלום מחטנין ואין אומרים [י] מומור
(ס) לתורה ולא חרף אפי' ולמנ"ה. (י) בערב פסח ולא ביזם טוב (מנהגים)
וזהנין להינות קלח ג] בחכילה ושמיה ביזם אחר החג והוא ח' (יא) אסרו
חג : (גמ' ורש"י ס' לולב) :

למיתב מענית לחטנינו ואע"פ שכ' הש"כ ב"ד ס' רט"ו בשם מהר"מ מ"ן
וימים שא"ל בהם חמנון הוי כימים האסורים מדבריהם נ"מ לענין זה ל"ל
דמעיקרא הכי קבילו עלייהו להחטנות בו ת"ח ועוד דהא הרב"י מיקל במענית
יחד כמס"ל ואם התעל' בשבת שחוק ניסן ת"ח ל"ל דיתענה מענית לחטנינו
כניסן דהרי כ' הב"י בס' תקס"ח שכמה גלוזים כתבו בשם ס"ח שהמתעל'
בי"ט ראשון ת"ח יתענה בי"ט כ' מעני' לחטנינו וחלקו עליו וגם רמ"א ספק
ב"ט ראשון ת"ח ועמ"ש שם בשם ס"ח הגי' שלפנינו ופירשו וא"כ
ק"ו דמחטנין כניסן וכ"ה נכ"ה בשם ר"ש הלוי ס' ד' וה"ה בין י"ה לכוכות או
בימי הגבלה ומ"מ נ"ל דאם הוא סמוך לעשור למדש יתענה כ"י לחדש שהוא
מענית לריקים כמ"ש ס' תק"פ וה"ה אם היה כיום ראשון ר"ח ניסן מחטנה
טס"י תקע"ג [י] מומור לתור'. שלחמי תודה היו חמנו ואפי' בע"ש אסו להקריב
שיבולו ליד ינתר: ח אסרו חג. ככ"י כאן משמע שמוחר להחטנות בו וכ"מ
סס"י ח"ד דדוקא אחר שנועות אסור משום שהוא יום טבוח וכ"מ במענית
דף י"ח ע"א דלא כב"ח מיהו כחו' ר"ה דף י"ט ע"כ משמע דהמנהג שלא
להחטנות : מ"ב ליתן חרס ככה"כ לאיזה לורך גדול מותר כניסן אף אם
חלמנר שאסור בחשתי משום שהלויין כדון כולקנון ס' חר"ב :

למן צדוק אורח ס' גדה

ו ז אכר (יא) כחצי זית וחזר ואכל כחצי זית יצא ובלבד
שלא ישהה שו [כג] בין אכילה לחבירתה יותר מכרי
אכילת (טו) פרס : (ועיין לקמן סימן תר"כ ס"ג) :
ז ס [כג] אין חיוב אכילת מצה [נד] אלא שו בלילי הראשון
(ח) בלבד : הגה ונסנו לעשות שלש מלות של סדר ין מעשרין [כה] זכר
ללמני מודס [כו] ועושים בהם (יח) ס' לידע מיזה ראשונה או שלישית

זכתוב בהלכות סעודה, וכיון דלא מני דלא אכיל ליה למרור בהרי מצה דכתיב על סצות ומרורים יאכלוהו ובהרי פת קא אכיל ליה כהלל דכריך מצה בחסא, הוויא כבא ללפת ופת פושרתו. ולא כמו שכתב הרב ר"י טוב עלם בסדרו. וז"ל,

סח) ולמא שאר ירקות באין בתחילה לפטור חורה מברכה הראויה לה שאין לומר שתי ברכות כאחת, על שתייה או אכילה, ואי אופשר לברך ולשנות אחר שכבר כריסו סילא, למדנו מדבריו דברכת הנהנין של ירקות הראשונות פושרת את המרור מברכת הנהנין שקבע סעודהיה ארשאים, ודאמרינן אסח דעתיה מסשמוש ידיו קאמר, ומה שאמר שאין לומר שתי ברכות וכי רוצה לומר לכך אומרים על הראשונות ברכת הנהנין לפטור את המרור, שלא יוכל לומר על המרור בורא פרי האדמה ועל אכילת מרור משום דאין עושין סצות חבילות חבילות, והא ליתא דלעולם ברכת הנהנין עם ברכת התוכה הבאה ליום אינן חבילות אלא בשתי מצות הבאות חובה והם מתחברות כבוס אחד או בדבר אחר או הם חבילות, כגון ברכת המזון וקידוש שאין עניינם אחר, ואברלהא וקידושא דמוכירין מעלות היום, שהרי ברכת היין היא קודמת לכל הברכות שתקנו על היין כקידוש והבדלה וברכת אירוסין ונשואין וברית מילה שאמריה, לכד מברכת המזון שצריך הפסק בברכה זו ואחר כך לברך בורא פרי הגפן, ועל המרור היכא דליכא שאר ירקי אמרינן בע"פ דמברך סעיקרא בורא פרי האדמה ועל אכילת מרור ולכסוף אכיל בלא ברכה, (אב"ז):

סח) ובכ"ל יש בו שני הכשילין ושלש מצות ששומרות הגעשות על ידי ישראל, ונתנו בצרפת לעשות השלש מצות מעשירית האיפה וזכר לתרומת לחמי התודה

דאמר בפרק הירואה ארבעה צריכין לתודות וכי' ולהביא תודה, והתורה היתה באה משהי איפות שחן עשרים עשרונות, עשר עשרונות לחמץ לעשר הלוח, ועשר עשרונות לשלשים חלות למצה, חלות ורקיקין ורבוכין, ובתיב והקריב מטנו אחד מכל קרבן תרומה לה' הנם שלשה למצה משלשים שהם עשירית האיפה, ואנו יצאנו מבית האמורים מסצרים ואנו עושים זכר לתרומת לחמי התודה של מצה, ונהגו כך בשם רבינו עזריאל ז"ל מצרפת, ועל שם כי עשירית האיפה הוא קרבן לדלי דלות בויקרא קורין אותו הא לחמא עניא שהוא בא מעשירית האיפה, אך בפסחים בפרק כל שעה דריש ליה לחם עוני לכמה עניינים. (אב"ז הירח):

הלא כתב הרמ"א
זכר לתודת חמ"א

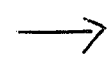
עשירי פסחים אשר

הלא כתב הרמ"א
(ס"י תעה ס"ז), ונהגו לעשות שלש מצות של סדר מעשרון זכר ללחמי תודה, והוא מהרא"ש (פסחים פ"י ס" ל), ואור זרוע הגדול (ה' פסח ס"י רנב) שכתב, ועוד ראיתי מפרשים טעם הגון לגי מצות, דאמרינן בפ' הירואה (ברכות נד, ב) אמר רב יהודה ד' צריכין להודות, וירדי הים כו', ומי שהיה חבוש בבית האסורין, וישראל נמי במצרים (שמות א, יד) וימררו חיייהם בעבודה קשה, ויצעקו אל ה' ותעל שועתם, הלכך צריכין להודות ולהביא קרבן תודה כדכתיב בפ' צו כו', הלכך הואיל ויוצאי מצרים בעו להודות ולהתנדב קרבן תודה, עבדינן מעומר שהוא עשרון שלש מצות למצוה, זכר לג' חלות תודה שהיו באים מעשרון אחד, והיינו טעמא שמודדין בעומר, עכ"ל. וכן כתב עוד לקמן (ס"י רנו ד"ה וכו') בפירוש הפיוט אלקי הרוחות. הרי דאנו עושים פעולה דאופין ג' מצות מעשרון שהוא עומר עשירית האיפה, וגם מודדין מהאי טעמא את הקמח בעומר, לזכר התודה שאנו מחויבין בימי הפסח שיצאנו מבית האסורין, והרמ"א קיים המנהג, וא"כ מהאי טעמא גופא למה לא נהיה אומרים גם מזמור לתודה זכר לתודה שאנו חייבין על גאולת הפסח, ולא שייך כאן הטעם שכתב הפרמ"ג כיון דאין

וסי' ד"א לחם עוני מה דרכו של עני הוא מסיק וחסתו אופה. ודבר אחר מה דרכו של עני בצפוסה (דף קפז ע"א) חף כחן נמי בצפוסה. הלכך בצפוסה מזכרין על אחת ופרוסה אבל בשאר ימים טובים בלעיון אחרתו ריפתה שלימתה דלמחר רבי אבא (ברכות דף לט: שבת קי"ז) חייב אדם לזאע על שתי ככרות בשבת מ"ט לקפו לחם משנה כתיב ומפרשי רבנן דבימיים טובים בעיון על שתי ככרות כמו בשבת דעיקר חיובא בשבת משום דלא נחית מן בשבת אלא היה נחית בע"ש זוגי זוגי [ב] ובימיים טובים נמי לא נחית אלא היה נחית בע"ש כמו דהיה נחית בע"ש הלכך בעיון צו"ט למיזע על תרתו ריפתה שלימתה כדבעי' בשבתא ואתא לחם עוני וגרעה לחדא ולתקמא אפרוסה הלכך בעיון למיזע אחרת ופלגא ובי מצנע מנה לה לפרוסה בגווה דשלימתה וזאע דלמחר רב פפא (ספ) הכל מודים בצפוסה שמניח פרוסה בתוך שלימה וזאע [ג] מ"ט לחם עוני כתיב ציט. ויש מציאין ראייה לדבריו מהקמני צמתהיון הציור לפניו מנה אלמא דליכא אלא חדא מנה שלימה. ולא נראה דמחי שנה פסח לענין לחם משנה משנה כל הימים טובים שלא יצאע (אלא) על שתי ככרות שלימים דהא דרשינן לחם עוני לפרוסה היינו ארוה לחם שיואל צו ידי אכילה מנה אצל המזליח פשיטא דטל שלימים בעיון כשאר ימים טובים מדע דאם אין לו לחם עוני כי אם כוית ויאכל ארוה בלחרונה ויברך המזליח על מנה עשירה פשיטא דתרתו שלימות בעיון. וה"ה נמי אם יש לו לחם עוני לאוכלו בתהלה למה לא יברך המזליח על השלימה הלכך נהגו העם לעשות שלש מנה. ונהגו באשכנז ובצרפת לעשות מעשרון אחד [ד] זכר ללחמי תודה שהיואל מצית האסורין מציא לחמי תודה [ה] ולחמי תודה צוין ג' מיטין של מנה [חלות] רקיקין ורבוכים. ושלש חלות עושין מעשרון אחד דכל מין ומין היו שלש עשרונות ושלש עשרות [ו] ומכל מין היו עושין עשר חלות דהיינו שלש מן עשרון אחד. ועושין להם סימן חיזה ראשונה וחיזה שנייה וחיזה שלישיה כדכר שהיו עושין בקופה של לשכה שהיה כהוב צפן א' ג' לידע חיזה מהן

3
110 ס 110

על שמו שנאמר וכו' בנימין בלע ובכר ואשבל וגו' בלע שנבלע בין האומות
 ובכר בכור לאמו היה ואשבל ששבאו אל גרא שגר באכסניות ונעמן שנעים
 ביותר אדרי וראש אדרי הוא וראשי הוא מופים וחופים הוא לא ראה בחופתי
 ואני לא ראיתי בחופתי ואדר שירד לבין אומות העולם א"ד ואדר שפניו
 הזמין לוודד א"ד חייא בר אבא אמר רבי יוחנן בשעה שאמר לו פרעה
 ליוסף ובלעדיך לא ירים איש את ידו וגו' אמרו איצטננינו פרעה עבר שלקחו
 רבו בעשרים כסף תמשילו עליו אמר להן גונו מלכות אני רואה בו אמרו
 לו א"כ היא יודע שבבעים לשון בא גבראל ולימדו שנעים לשון לא היה
 קגמר הוסיף לו אות אחת משמו של הקב"ה ולמד שנאמר ערות ביהוסף
 שמו בצאתו על ארץ מצרים (שפת לא דעתו אשמע) ולמחר כל לישא דאישתעי פרעה ברהיה אהדר ליה
 אישתעי איהו בלשון הקדש לא היה קא דע מאי היה אמר א"ל אנמרי אנמריה ולא גמר אמר ליה אישתבע לי
 דלא מגלית אישתבע לו כי א"ל אבי השבעני לאמור א"ל זיל אישיל אישבעתך אמר ליה ואישל נמי אריך
 ואע"ג דלא ניתא ליה א"ל עלה וקבור את אבך כאשר השבעך יהודה מאי היא דתניא היה ר"מ אומר כשעמדו
 ישראל על הים היו שבמים מנצחים זה עם זה זה אומר אני יורד תחלה לים זה אומר אני יורד תחלה לים קפץ

אלו נאמרין פרק שביעי סוטה לו.

אריפזין לגבורה. שבת קדשי הקדשים בני חמלקו: בחדש אפרים. והיו שרי יהודה רגמתי רגמתי אותן. כך שניה נרימא נמילתין
 שילאו לטמון עליו ומשמו נאמנוס: רד עם א"ל. יד זיס על
 שבתם בהקב"ה: ישראל ממשלותיו. יהודה שמקדש למשול כהן:
 שכבר נאמר לוי דפעתה. משה כהן צמורה אלה יעמדו לנצח וגו'

שמעון לוי ויהודה: שכבר נאמר לוי
 דפעתה. כספר יהושע (ח) כדכתיב
 וכל ישראל חקנו עומדים מזה ומזה
 לארון נגד הכהנים והלויים אלמלא כהנים
 ולויים למטה היו: הריא דשרת. לשלם
 את הארון דהיינו מנן שלשים ועד כן
 חמשים: דפעתה. כלל הארון: א"ל
 וא"ל. ישראל ולויים למטה היו כדכתיב
 כספר יהושע: על הר גריזים ועל
 הר ש"ה. שכתב משה צמורה על
 בסמוך כמפרט וא"ל: על בסמוך.
 שהיה מוסיף שני צו"ס לצונה בין
 שני הקדשים: ופחות על הארון. על
 כרסן לאו על ממש דה"ל מחילת הו"ל
 פרוכת ולא היה סק: ברוך ב"ה
 ברוך ב"ה. כל הנרכות והקללות
 נאמרו כהר גריזים ובהר עיבל ככלל
 ופרט כרוך אשר יקום את דבני התורה
 הואת ארוך אשר לא יקום הרי ככלל
 וכל אחת ואחת כפרט כרוך ותורו
 כרוך אשר לא יעשה פסל ומקדש
 ארוך אשר יעשה פסל ומקדש וכן
 כולן: דפעתה ודפעתה דפעתה ודפעתה.
 כל התנות כולן טעונות ארבעה אלה
 ולמדתם אותם שמתחיל לפעוטם
 וכו' ולמדתם אותם שמתחיל לפעוטם
 הרי כהן ארבע מנחת לכל מנחה
 ועל ארבעתן נמסרו ארוך וכרוך ככלל
 ופרט כרוך אשר ילמדו ארוך אשר
 לא ילמדו וכן נלמד וכן לשמור וכן
 נעשות ככל אחד ארבע נרימות

שבמו של בנימין יורד לים תחילה שנאמר
 א שם בנימין צעיר ורדם אל תקרי ורדם אלא
 רד ים והיו שרי יהודה רגמתי אותם שנאמר
 א שרי יהודה רגמתי לפיכך וכה בנימין
 הצדיק ונעשה אושפיזין לגבורה שנאמר
 א ובין כתפיו שכן אמר לו רבי יהודה לא כך
 היה מעשה אלא זה אומר אין אני יורד
 תחילה לים זה אומר אין אני יורד תחילה לים
 קפץ נחשון בן עמינדב יורד לים תחילה
 שנאמר א סבבוני בכחש אפרים ובמרמה
 בית ישראל ויהודה עוד רד עם אל ועליו
 מפרש בקבלה א הושיעני אלהים כי באו מים
 עד נפש מבעתי בין מצולה ואין מעמד וגו'
 א אל תשמטני שבו"ת מים ואל תבלעני
 מצולה וגו' באותה שעה היה משה מאריך
 בתפלה אמר לו הקב"ה ידיו מוכעים בים
 ואתה מאריך בתפלה לפני אמר לפניו רבונו
 של עולם ומה בידי לעשות אמר לו דבר
 אל בני ישראל ויסעו ואתה הרם את ממך
 ונמיה את ירך וגו' לפיכך וכה יהודה לעשות
 ממשלה בישראל שנאמר א היתה יהודה
 לקדשו ישראל ממשלותיו מה מעם היתה
 יהודה לקדשו וישראל ממשלותיו משום
 א דדים ראה ויונס תניא א רבי אליעזר בן יעקב
 אומר אי אפשר לומר לוי למטה שכבר נאמר
 למעלה ואי אפשר לומר למעלה שכבר
 נאמר למטה הא כיצד זקני כהונה ולויה

מדרש שמות פ"ה ס"י יח רבה

פ"י נרפים הם אמר רפי שמעון בן יוחאי התחיל
 מתקרב עליהם שניו ואומר נרפים אתם לשון טנוף הוא
 ישתחקו עצמותיו קדושים הם.

על בן הם צעקים לאמר וגו' תכפד העבדה על
 האנשים מלמד שהיו בידם מגלות שהיו משתעשעין
 בהם משבת לשבת לומר שהקדוש ברוך הוא גואלן לפי
 שהיו נוחין בשבת אמר להן פרעה תכפד העבדה על
 האנשים ונעשו בה זאל ישעו וגו' אל יהו משתעשעין
 זאל יהו נפישין ביום השבת.

4

הבנה מלה כו' לריך לכרך - והיו היסוד הדעת והכי אמרי' כפי' דמנוחה (דף לו.) סח בין הפילין להפילין לריך לכרך וכן הלכה אם סח בין ברכה המוליד לאלוהי ובין ברכה קידוש לשמיה לריך לחזור ולכרך אי לאו בשיטתו לריך לחזור ולכרך אי לאו ממילתא דשיטתו כמו העוד יותר בהמות והרעגולים לשמוע או שיאמר לחזו היטב שלא יקטט לך שלא חסכל השחיטה אין זו הפסקה ולאו אין לחזו רגילים להביא על השלמן לא מלה ולא לפסן משום דפט שלנו חשוב והרי הוא כי הא דלומר כשמוך לית דין לריך כשם מהו רבי מנחם היה מוקדק מהו להביא מלה על השלמן כדויתא במדרש כשישחט וקטנו על השלמן ומתקיינו זה חזו זה עד שיטעו ייחיה וכן בלא מלוח השמן מקורנו עליהם וכדריה מנה מגין עליהם:

④ מלה זכות מ

חקה יתר דיני הכרז - וכו' ו סעיפים :
 א א א [6] ישול ידיו ויכרך על נשילת ידים וקח המעות כסדר שהגידן הפרוסה בין שתי השיטות : (א) ב [7] (8) ויחזום בידו ויכרך הסוציאלי ועל אכילה מצה ואח"כ יבצע מהשליטה ג (3) העלוינה ומרפיוסה : משחיתן בידו ו וסבלים (3) במלח : מה [7] וכן המנהג לנסלם נשום גלילת וחסות דהו נקי לין לריך מלה (3) ויאכלם בהסכה בידו ד [7] כות מכל אחד 8 ואם אינו יכול לאכול כשני זחים בידו (3) [7] יאכל של (7) הסוציא תהלה ואחר כך אכילת מצה : ואח"כ יקח ה כות מידו

לה
 ידיו

84 ק, תפס יוסף לוי יוסף ז"ל מנה

ילעום מעט מעט עד דהוו שני זחים, ובלעז כפיא, בזה אין נמקווא, וגם אמיקומן צריך לבלוע כויה בפעם אחת. ושעור כויה חצי כיצה כן כחוב (בספרו) (קבנ), ביוסא (לקבנ) וכבריות (קבנ) ועשה מלה על הפצות כליל ספח, לשונה אחרת לא עשה מלה על הפצות ואמר שהוא ליל שימורים; מצאיה נאיה כפי תפי' (קבנ) אי משום מצה שאין בה

⑤ פריה הלה

בזק, אורח הגאונים פסחים

אם ר"מ אמר קרא ליל שמורים ליל המשומר וכו' מן המוקדוק. מצאתי (ד) במגלת סתרים ראיתי מרבנא (ה) גלוג אבא לא היה סוגר דלתו הבית אשר אנו וישבין בו כלל. זעירנדא ועד קתה כך מנהגינו (שלנו) ודלתות הבית פתוחות ויבא אליהו נצא לקראתו במהרה בלא עיכוב ואמרינן כפסח גתירין ליגאל שבי ליל שמורים הוא ליל המשומר (ובא) מששת מי בראשית. (תוכו) ת[שורי] מראש אמנת] כוהורו שלא ינעלו זבית בשביל אמנה שרבר הקביה ובשכר האמונה עתירין ליגאל.

כתב זו רבנו נסים גאון ז"ל בשם אלוף אביו שלא לנעול דלתות הבתים כלילי פסחים כי זאת הוא האמנה כדברו של הקביה ובהבחתו ובשכר האמנה אנו זוכין לגאולה.

להן זכור

תפ סדר כוס רביעי וכו' סעיף אחד :

א א [6] מתחיל לא לנו (ה) [7] וגומר עליו את ההלל ואינו אויב : יחלוך ארא אוסר אתר גמר ההלל : א הלל גדול שהוא מפורו לוי א [7] ער על נהרות (3) בכל שהם כיו כי דעולם חסרו ואח"כ אומר ג נשמת כל חי וישתבח עד כ מעולם ועד עולם אתה אל ד (ב) (3) [7] ה ואו יאמר הללוך עד סוף שיהלל בתשכחות [7] ושיחירו בהסיכה : בלא ברכה תחלי (וכו) נגזר לטיל סי' ס"ד רב סטק לנד) ו בספרך אחריו על הגפן ואם שותהו בלא הסיכה : צריך לשתות פעם אחרת בהסיכה (ועל סי' ס"ג סוף ז') מ ומכרך לפניו בורא פרו הגפן לפי שהסיח דעתו מלשתות עוד : מה וי"ל דיש לומר סוף התקן וכו' קד"ל לא לט (ר"ז סוף ט"ס) ולפחות כפסח כד' לומר שכות ליל שמורים [7] וזכות למנוח זו יגל בשתי וסוף מתה עכ' ספסי' (מכ"ג) וכן טעמים ויטל לנשור כלל אף עלה נמקום סתרה (תריסר וסעודי פ"ח) :

סדר מה [פ"ג] י' אצרהק הירחי
 יום ה' פסח

ומצוה בכמה מקומות שאין נעולת התדרים ששני בהן כלילי הפסח, כי בייסן נגאלו ובייסן אנו עתידין ליגאל, דכתי' ליל שמורים הוא לילי לילה המשומר וכו' מששת ימי בראשית ואם יבוא אליהו ימצא פתוח פתח ויצא לקראתו מהרה ואנו מאמדי' ביה ובשכר ואת האמנה ניגאל כעתידי' במהרה בימינו אמן, ויש סמך לדבר זה בכתובת פ' הגשאל את האשה בירושל' ר"י רמיה מפקד אלכשוני חזירין חפוחין אלכשוני דגריס יכח מסאני כרגלי וחוסרא בידו רחבוט עלאי סרטא אין אתא משיחא בהא מעתד, ויש באמנה זו שכוך גדול, ובמכילתי, גדולה האמנה לפני מי שאמי והיה העולם, שבשכר האמנה שהאמינו ישראל שרתה עליהם רוח הקודש ואמרו שירה שני ראמינו ביי ובמשה עבדו, מיד או ישיר משה ובני ישראל, ד' נחמיה אמר כל המקבל מצוה אחת באמנה כדי הוא שתשרה עליו שכינה או רוח הקודש, זכן אתה מוצא שלא ירש אברהם אבינו ע"ה העולם הזה והעולם הבא אלא בשכר אמנה שהאמין ביי שני והאמין ביי, וכן אתה מוצא שלא נגאלו אבותי' ממצרים אלא בשכר אמנה שהאמינו, שני ראמן העם ונ', וכן אתה מוצא שאין תגליות עתידות להגאל אלא בשכיל אמנה שיאמינו, שני תשורי' מראש אמנה, וכתי' וארשתיד ליי באמנה ונ', במגילת סתרי' מבורא.

מן אכרדם נ"י

וחסיד לא רחמי' לנאור סכיל ואספר דפיל דמאן גרס כל שסס מים פלו סר : א סלל סגדל. ליל דוקא קטלח חגרי סלל סגדל על סוס ד' ב רב ס' ספס. ליל דוא קרא ק ס כליס כוס לריך לקרות כליל כל סק"ס כדי לנא. י"ח כמ"ס סי' ת"ס וחס קראס כליס כליל ח"ל לקרות רק ס' ספס כיון ששזכרת כדלח עגם ס סרוואס וכו' מכר"ז דליל גרמס כסגל וכו' מכר"ז דלח יפול סלח ככר"ס חזק וביקל דסקיה כויקל לא סכ"י ארסח :

הק יתק
 גבורתך לומרין אמר פחית כסוס כן כסכמת סקלח כמגוריס וי"ל לרתי' חמר חמר פחית כי לו סלח פ"י סלח יחל נאב כסיכנ וכן סוף כתידיס וכן כסכס. וחסנ כחיל כסס כ"ס כליב ויחנב יאמר לו רחנ ספס ולא לחמר כסיס וי"ל כליב כליל וכליל סרי' חמר ויחן נגורודך ולא ישיס לחסרם וכו' ספס סכ"ל ולי' לסינן כן ר"י לחמרין ככל כסי' לילת זיסי : [7] וסכות : וספ"ל סי' ספ"ל כנז ח"ל. ונספר כסכס פלודי מנב כנסכ סקופוח ח"ל מלין כמדרש ישרס סס כליל סס. כי גרמס פללו ונרמין סדרין לנאל דובר ליל סמדרס ליל ככסוסי ספסח י"י גרסתיס ולא יעל פליסי יחל ספס פתוח ונל לקראתו ספרס וחלו פלמדיסי ככ ולי' ספס לרבי כירוסמי דקאנז, כי כגוסח דרס כלמנס ו סגד גולו סכ"ל ולי' סכסין כן לרתי' פתח פתח כי גרס ספסל דנבני, וסכין כללו כירסיס נסווי. כוס חמר יחבר ככסוסין וקורין לחזו כוס על אליה ככית :

אבל אוכל הוא מעט וכו'. שם בנמי (ק:) ט"ז טמי לכל מפסול הוא במינוי תרומתו ר' יוחנן מפסול בירוק. ובהלכות מטבול מספל כלומר מעביר פחו נמינו תרומתו כגון פירות וקטניות וכו' וכו' ע"כ: והכמים הראשונים וכו'. שם (ק:) פה) רכס שמי כוליה מעלי יומא דפסחא חמרא כי היכי דניגרייה לליביה ולפעוס עטס מנה. רב שמת הוא יחוי כמעניתא כל מעלי יומא דפסחא: אבל בשאר ערבי ימים טובים וכו'. שם ברכש הפרק (נא:) ר' יוסי לומר אוכל והולך עד שמתוך וקויל דהלכה כר' יוסי גדולתא בהלכות: פ"ז א מצות עשה מן התורה לספר בנסים ובנפלאות וכו'. זה מנוולר במכילתא (וויזני פ 85)

ומנוולר ג"כ בערבו פסחוס (תוס'): ומנין שבלילה של חמשה עשר וכו'. גם זה מנוולר במכילתא וזכור בהגדה: ב מצוה להודיע לבנים וכו'. במשנה (קס:) ולפי דמנו של בן אפיו מלמד ומנוולר בגמרא: ג וצריך לעשות שינוי וכו' וכיצד משנה וכו'. שם (קס:) מחלק להם קליות ולגוים בני ישראל מניח ר' אליעזר הגדול לומר חוספין מנה בערב הפסח בשביל המנוקות שלם יטעו. עוד שם (קס:) למען עוקרים את השלחן אמרי דבי ר' ינאי כדי שישלח המנוק: אין לו בן וכו'. שם (קס:) ח"ל חכס בנו שולחו ולם ולו אשמו שולחתי ולם ולו הוא שולח לעלמו אפילו שני תלמידי חכמים שידעין בהלכות הפסח שולחו זה לזה:

פרק שביעי

א מצות עשה של תורה לספר בנסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים בליל חמשה עשר בניסן שנאמר וזכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים כמו שנאמר וזכור את יום השבת. ומנין שבליל חמשה עשר תלמוד לומר והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך: ואף על פי שאין לו בן. אפילו חכמים גדולים חייבים לספר ביציאת מצרים וכל המאריך בדברים שאירעו ושהיו הר"י זה משובח: ב מצוה להודיע לבנים ואפילו לא שאלו שנאמר והגדת לבנך. לפי דעתו של בן אביו מלמדו. כיצד אם היה קטן או טיפש אומר לו בני כולנו היינו עבדים כמו שפחה זו או כמו עבד זה במצרים ובלילה הזה פדה אותנו הקב"ה ויוציאנו לחירות. ואם היה הבן גדול וחכם מודיעו מה שאירע לנו במצרים ונסים שנעשו לנו ע"י משה רבינו ההל לפי דעתו של בן: ג וצריך לעשות שינוי בלילה הזה כדי שיראו הבנים וישאלו ויאמרו מה גשנתה הלילה הזה מכל הלילות עד שישב להם ויאמר להם כך וכך אירע וכך וכך היה: וכיצד משנה מחלק להם קליות ואגוים [6] ועוקרים השולחן מלפניהם קודם שיאכלו וחוטפין מצה זה מיד זה וכיצד בדברים האלו. אין לו בן אשתו ושאלתו. אין לו אשה ושאלין זה את זה מה גשנתה הלילה הזה. ואפילו היו כולן חכמים. היה לבדו שואל לעצמו מה

השנת הראשית
היום. חוטפין מצה. ט"ז טמי כפי כוונת פה
מפסולו לבלול כדי שלא יטעו.

ובמפתים שמים: אלו עשר מכות שהביא הקדוש ברוך הוא על המצרים במצרים ואלו הן:

As each of the Plagues is mentioned, a bit of wine is removed from the cup. The same is done by each word of Rabbi Yehudah's mnemonic.

ד.ם. צַפְרָדַע. פְּגִים. עֲרוֹב. דְּבַר. שַׁחִין. בָּרָד. אֲרָבָה. חֶשֶׁךְ. מַפֵּת בְּכוֹרוֹת:
רַבִּי יְהוּדָה הֵיחָד נֹתֵן בָּהֶם סְמָנִים:
רַצִּי'ךְ עַד"ש בְּאֵח"ב:

The cups are refilled. The wine that was removed is not used.

רַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי אומר. מִנֵּין אֵתָּה אומר שֶׁלְקוֹ הַמְצָרִים בְּמִצְרַיִם עֶשֶׂר מִכּוֹת וְעַל הַיָּם לְקוֹ חַמְשֵׁים מִכּוֹת. בְּמִצְרַיִם מָה הוּא אומר. וַיֹּאמְרוּ הַחֶרְטָמִם אֶל פְּרַעֲה אֲצַבֵּעַ אֱלֹהִים הוּא. וְעַל הַיָּם מָה הוּא אומר. וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה בְּמִצְרַיִם וַיִּירָאוּ הָעָם אֶת יְהוָה וַיֹּאמְרוּ בִּיהוָה וּבַמַּשָּׁה עֲבָדוּ. בְּמָה לְקוֹ בְּאֲצַבֵּעַ עֶשֶׂר מִכּוֹת. אָמור מַעֲטָה בְּמִצְרַיִם לְקוֹ עֶשֶׂר מִכּוֹת וְעַל הַיָּם לְקוֹ חַמְשֵׁים מִכּוֹת:

כד

והשתחיתם להם וחרה אף-יהוה בכם ואבדתם מהרה מעל הארץ
 א הטובה אשר נתן לכם: ויאסף יהושע את-כל-שבטי ישראל שכמה ויקרא לזקני ישראל ולראשיו ולשפטיו ולשטריו
 ב ויתיצבו לפני האלהים: ויאמר יהושע אל-כל-העם כה-אמר יהוה אלהי ישראל בעבר הנחר ישבו אבותיכם מעולם תרח אבי אברהם ואבי נחור ויעבדו אלהים אחרים: נאקח את-אביכם את-אברהם מעבר הנחר נאולך אותו בכל-ארץ כנען וארב [וארבה] את-זרעו ונאמן-לו את-יצחק: ונאמן ליצחק את-יעקב ואת-עשו נאמן לעשו את-הר שעיר לרשת אותו ויעקב ובניו ירדו מצרים: [ונאשלח את-משה ואת-אהרן] נאגף את-מצרים באשר עשיתי בקרבן ואחר הוצאתי אתכם: נאוציא את-אבותיכם ממצרים ותבאו הימה וירדפו מצרים אחרי אבותיכם בקרב ובפרשים ים-סוף: ויצעקו אל-יהוה וישם מאפל ביניכם ורבין המצרים ויבא עליו את-הים ויכסהו ותראינה עיניכם את אשר-עשיתי במצרים ותשבו במדבר ימים רבים: ואבאה [ונאביא] אתכם אל-ארץ האמרי היושב בעבר הירדן וילחמו אתכם ונאמן אותם בידכם ותירשו את-ארצם נאשמידם מפניכם: ונלם בלק בן-צפור מלך מואב וילחם בישראל וישלח ויקרא לבלעם בן-בעזר לקלל אתכם: ולא אביתי לשמע לבלעם ויברך ברוך אתכם ואצל אתכם מידו: ונתעברו את-הירדן ותבאו אל-יריחו וילחמו בכם בעלי-יריחו האמרי והפרזי והכנעני והחתי והגרגזי החוי והיבוסי ונאמן אותם בידכם: ונאשלח לפניכם את-הצרעה ותגרש אותם מפניכם שני מלכי האמרי לא בתרבה ולא בקשתה: ונאמן לכם ארץ א אשר לא-יגעתי בה וערים אשר לא-בניתם ותשבו בהם פרמים ויתים אשר לא-נטעתם אתם אכלים: ועתה יראו את-יהוה ועבדו אותו בתמים ובאמת וחסירו את-

יכול מראש חדש. תלמוד לומר ביום ההוא. אי ביום ההוא יכול מבעוד יום. תלמוד לומר בעבור זה. בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מנחים לפניך:

מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו. ועבשו קרבנו המקום לעבודתו. שנאמר ויאמר יהושע אל כל העם כה אמר יהוה אלהי ישראל בעבר הנחר ישבו אבותיכם מעולם תרח אבי אברהם ואבי נחור ויעבדו אלהים אחרים: ונאקח את אביכם את אברהם מעבר הנחר נאולך אותו בכל ארץ כנען וארבה את זרעו ונאמן לו את יצחק: ונאמן ליצחק את יעקב ואת עשו נאמן לעשו את הר שעיר לרשת אותו ויעקב ובניו ירדו מצרים:

א' הגר"ו
 ב' הסג"ל
 (1115) סג"ל
 81/ע - בירושלם
 314 א"ז

והכחות הן עצמן ונבורתן אינן שלהן אלא הוא עשאו
 על פיו יצאו ועל פיו יבואו לכן הן עצמן ולא שלהן
 והגילוי שנתגלה שזהו בבור שנתגלה לכל היה על
 ידי מסרעה שלא נמל מזה כבוד ח"ו לעצמו רק
 אדרבה היה משפיל את עצמו בכל דבר ומגלה לכל
 שהן ע"פ ה' לבדו ולמען ישראל ונמ' הוא א' מעבריו
 חוה בכבודו ובעצמו ולכן ככל הסיפור יציאת מצרים
 אין לנו זכרון לזכור ח"ו את משה כי אסור לנו
 לשתף שום דבר לכבודו ולעצמו ואין השבת תלוי
 במשה רק בה' לבדו וכל המשתף שם שמים ודבר
 אחר נעקר מן העולם ולכן כחיב ויאמינו בה' ובמשה
 עבדו כלומר לא לנדולת משה נאמר זה אדרבה להאמת
 ישראל וענות משה שהאמינו שה' עשה כל זאת ומישה
 אינו רק עבדו ככל הברואים שבעולם שסחויבין לעשות
 רצונו ולכן או ישיר משה ובני ישראל כולם יחד
 ששון כולם בנמ' חוהו כבודו ועצמו שכל הכבוד
 והגבורות הן שלו כמש' והוא עיקר אמונתנו ושבת

יא:

המקנא פרק ראשון סוטה

בפרק גפה רך. משטס כדנרס ועסכר עד שהרגלוס לענתה: כפריתה. כענרון גוף וממטס ומוקס: ה"ג בעבודה קשה אמר רבי
 שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן שהיו מחליפין זהו חו' הוא קשה שלם היו רגילים בקי: ואזן דאמר. (ה) כפרך קמט כסה ק' הלי כפרך
 כמלה ודלי פריסה היא דהכמני ומרנו: ושופות. כשמושיבין הסיר על גבי כרה קרי לה שפיה: אחת ש' חסין. למחן רגלי כעלין
 כסדה: בין שפתי. בין מלרי השדות מקומות נטעין מלך גבול הסדה גבול מכלן ומכירו מכלן ומרין כאלמנע: וזה. ישראל שאלמר

שהיתה טוהה דלד. פירש רבינו חננאל^ה לחסמ
 למסה וזלל סולל כמו שפטיס
 בלו עכשו כזלי השסה:
 אלמס

כהם כפרך אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן שהיו מחליפין מלאכת
 אנשים לנשים ומלאכת נשים לאנשים ולמיז נמי תתם כפה רך הכא דרבי
 כפריכה דרש^ה רב עורא בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו
 ישראל ממצרים^ה בשעה שהולכות לשאוב מים הקב"ה מזמן להם דגים קמנים
 בכדיהן ושואבות מוצה מים ומחצה דגים ובאות ושופות שתי קדידות אחת
 של חמין ואחת של דגים ומוליכות אצל בעליהן לשדה ומרחיצות אותן וסכות
 אותן ומאכלות אותן ומשקות אותן ונוקקות להן בין שפתים שנאמר^ה אם
 תשכבן בין שפתים וגו' בשכר תשכבן בין שפתים וכו' ישראל לביח מצרים
 שנאמר^ה כנפי יונה נחפה בכסף ואכזרית בירקק חרוץ וכיון שמתעברות
 באות לבתיהם וכיון שנגיע זמן מולדיהן הולכות ויולדות בשדה תחת התפוח
 שנאמר^ה תחת התפוח עוררתך^ה וגו' והקב"ה שולח משמי מרום מי שמנקד
 ומשפר אותן כחה זו שמשפרת את הולד שנאמר^ה ומולדותך ביום הולדת
 אותך לא כרת שורך ובמים לא רחצת למשעי וגו'^ה ומלקט להן שני ענולין
 אחד של שמן ואחד של דבש שנאמר^ה ויניקחו דבש מסלע ושמן וגו' וכיון
 שמכירין בתן מצרים באין להורגן ונעשה להם גם ובלעין בקרקע ומביאין
 היו מבצבצין ויוצאין כעשב השדה שנאמר^ה רבבה כצמח השדה נתתך וכיון
 שמתגדלן באין עדרים עדרים לבתיהן שנאמר^ה ותרבי ותגדלי ותבואי בעדי
 עדים אל תקרי בעדי עדים אלא בעדרי עדרים וכשנגלה הקב"ה על הים הם

כ' יצק קמ' סג"ל, אמר ר' יצק

ה', ט'. ואל ישעו בדברי שקר.

במדרש [שמות רבה פרשה ה' אות י"ח]
 איחא: מלמד שהיו בידם מגילות שהיו
 משחעשעין בהם משבת לשבת לומר
 שהקדוש ב"ה גואלן לפי שהיו נוהגין בשבת
 אמר להן פרעה תכבד העבודה על האנשים
 ויעשו בה ולא ישעו גו' אלא יהיו
 משחעשעין ואל יהו נפישין ביום השבת
 עכ"ל. הנה לא מצינו בשום מקום מה היו
 מגילות אלו ומה עלה בסופן.

ועלה בדעתי לומר, הנהגה אם נדייק
 במזמור שיר ליום השבת [תהלים צ"ב] נראה
 שלא נמצא שם שום זכר ליום השבת⁴⁵,
 ואדרבה בסוף המזמור [פסוק ט"ז] ביאר לנו

שתכלית כוונת המזמור הוא להגיד כי יש ד' צורי [הנהו] ולא עולתה בו, וא"כ אין זו כוונת השבת. ונראה שמזמור זה היה אחד מהמגילות שהשתעשעו בהן ביום השבת במצרים, והיינו אחר שפרעה הסכים לבקשתו של משה שיתן לישראל יום מנוחה, ובחר לו משה את יום השבת, סידר משה שיתאספו בני ישראל וישתעשעו במגילותיהן, אבל אחר שבא משה לפרעה שישלח את בני ישראל גזר עליהם שיעשו עבודתם גם בשבת כדי שלא יוכלו להשתעשע במגילותיהם. [ועיין להלן בפרשת וארא ו' פ"ט] שביארתי שאפשר מטעם זה לא שמעו אל משה: מקוצר רוח ומעבודה קשה, ועיי"ש].

ואחרי העיון נראה לי דמכיון שמצינו שמזמור-שיר ליום השבת משה רבינו אמרו כמש"כ רש"י במסכת בבא בתרא [דף י"ד ע"ב ד"ה ועל ידי משה]: תפלה למשה [תהלים צ'] וכל י"א מזמורים כסדרן עכ"ל, א"כ יש לומר דמזמור זה היה א' מהמגילות הדין בענין של רשע וטוב לו וצדיק ורע לו, ואימתי עמדה שאלה זו בכל תקפה, כמובן כי אחרי שראו בני ישראל בעיניהם את ענני הכבוד סביבם ובכל פעם שהיו חוטאין שהיה בא תיכף העונש אז לא היה מקום לשאלה זו, ועל כרחק בשעה שהיו בני ישראל במצרים והיו רואין בעיניהם כי צדיקים הם לעומת המצרים וסוף דבר המצרים משתעבדין בהם, ואז אדון הנביאים נזדקק לשאלה זו. ולכן

לאחר שקבלו ישראל מפרעה את השבת כיום מנוחה, הנה נצייר נא לעצמנו מה היו עושים אחינו המדוכאים ביום מנוחה זה, כמובן שהיו הולכים אל הישיבה שלא פסקה מאבותינו והיו דורשים לפניהם. ונצייר נא מה היתה עיקר הדרשה, כמובן לעודד את רוחם ושלא יקשו קושיא זו של צדיק ורע לו, ולזה תיקן מרע"ה מזמור זה ליום השבת, והיינו להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות, כלומר אפילו בשעת תוקף הגלות שהוא דומה ללילה אעפ"כ עלינו לומר מה גדלו מעשיך ה' מאד ועמקו מחשבותיך, שבפרח רשעים כמו עשב ויציצו כל פעלי און היינו רק להשמידם עדי עד, והנה איביך יאבדו יתפרדו כל פעלי און, ותרים כראים קרני, ותבט עיני בשורי בקמים עלי מרעים — אז חשמענה אזני "צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה", והכונה הוא "להגיד כי יש ד' ולא עולתה בו"⁴⁶.